

УДК 378.2

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ**Безносок О. О.**

У статті розглядаються нові підходи до управління військовою освітою, що в результаті приведе до підвищення ефективності її функціонування та якості підготовки військових фахівців для потреб держави. Сьогодні потрібні нові підходи до управління, які виходили б з об'єктивних потреб переходу до життя в умовах цивілізованих – ринкових умовах з урахуванням специфіки становлення нашої держави.

Ключові слова: управління військовою освітою, закони і закономірності управління, військові фахівці, підвищення ефективності.

В статье рассматриваются новые подходы к управлению военным образованием, которое в результате приведет к повышению эффективности ее функционирования и качества подготовки военных специалистов для нужд государства. Сегодня нужны новые подходы к управлению, которые выходили бы из объективных потребностей перехода к жизни в условиях цивилизованных – рыночных условиях с учетом специфики становления нашего государства.

Ключевые слова: управление военным образованием, законы и закономерности управления, военные специалисты, повышение эффективности.

The article deals with new approaches to military education management, which will result in enhanced effectiveness of its functioning and quality training of professional military men for the needs of the state. Today we need new approaches to management, which would proceed from objective needs of the transition to civilized market conditions in accordance with the specifics of the development of our state.

Key words: military education management, laws and patterns of management, military specialists, higher effectiveness.

Постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної України активізуються пошуки нових форм, методів та механізмів управління різноманітними структурами держави. Сучасна система військової освіти, її заклади та органи управління як складові суспільства не можуть перебувати осторонь від цих проблем. Головне завдання, яке має вирішуватися сьогодні, це поліпшення управління військовою освітою, що в результаті приведе до підвищення ефективності її функціонування та якості підготовки військових фахівців для потреб держави. Необхідність дослідження проблем управління зумовлено такими чинниками:

- об'єктивними умовами доцільності подальшого вдосконалення СВО та органів управління нею на сучасному етапі;
- відсутністю цілісного наукового дослідження проблем управління військово-освітньою сферою;
- неостаточною сформованістю цієї підсистеми управління в системі державної освіти та системі органів військового управління;
- потребою у визначенні тенденції вдосконалення системи управління військовою освітою, а також потребою вдосконалення форм управління ВВНЗ і пошуку нових його напрямів.

Сьогодні потрібні нові підходи до управління, які виходили б з об'єктивних потреб переходу до життя в умовах цивілізованих – ринкових умовах з урахуванням специфіки становлення нашої держави. Якість управління істотно впливає на всі сфери життя суспільства. Наслідком управління для суспільства можуть стати як корисні результати, так і шкідливі. Усе це вимагає серйозних досліджень у сфері теорії і практики управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління, управлінських процесів, можливі шляхи їх розв'язання досліджено у працях зарубіжних учених М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі [1], Г. В. Атаманчука [2-4], В. Г. Афона-

сьєва [5], а також українських – В. Б. Авер'янова, Ю. С. Шемшученка [6–9] та багатьох інших. Окрім цього, заслуговують на увагу роботи фахівців, які провели дослідження процесів керування в різних окремих сферах державного управління (у галузях економіки та суспільного життя), – З. С. Гладуна [10], В. М. Колпакова [11; 12] та ін.

Постановка завдання. Сутність *управління* – це внутрішня, порівняно стійка основа, яка визначає зміст управління, функціонування та розвиток. Сутність проявляється через множину зовнішніх зв'язків і дій, що характеризують той чи інший бік даного предмета. Виходячи з цих засновків, можна визначити предмет дослідження теорії управління військовою освітою.

Розкриваючи ці питання, слід визначити спочатку, що являє собою соціальне управління, а потім – місце, роль та сутність управління військовою освітою.

На нашу думку, пізнавальна функція теорії управління виявляється в розкритті сутності процесів управління, закономірностей і принципів, яким воно підпорядковується, у роз'ясненні основних властивостей і взаємозв'язків усіх складових свого предмета, обґрунтуванні структури системи управління в цілому й органів управління та інших елементів, що до нього входять. Прогностична функція теорії управління полягає у визначенні тенденцій подальшого розвитку процесів і систем управління, організаційних форм та методів управлінської діяльності. Реалізація прогностичної функції дає змогу передбачати виникнення нових процесів і явищ в управлінні освітою.

В управлінні використовують низку спеціальних понять і положень, найважливішими з яких є:

- об'єкт і суб'єкт;
- управлінські відносини;
- цілі й завдання управління;
- закони і закономірності управління;
- принципи, методи, функції управління;
- механізм, структура, процес, технологія управління;
- апарат управління та ін.

Сукупність понять і положень утворює *категорії управління*. Дуже важливо розглянути їхнє місце і взаємозв'язок у системі та процесі управління (рис. 1). На рисунку показано взаємозв'язок категорій управління, що його потрібно знати для правильного розуміння і застосування на практиці основ теорії управління.

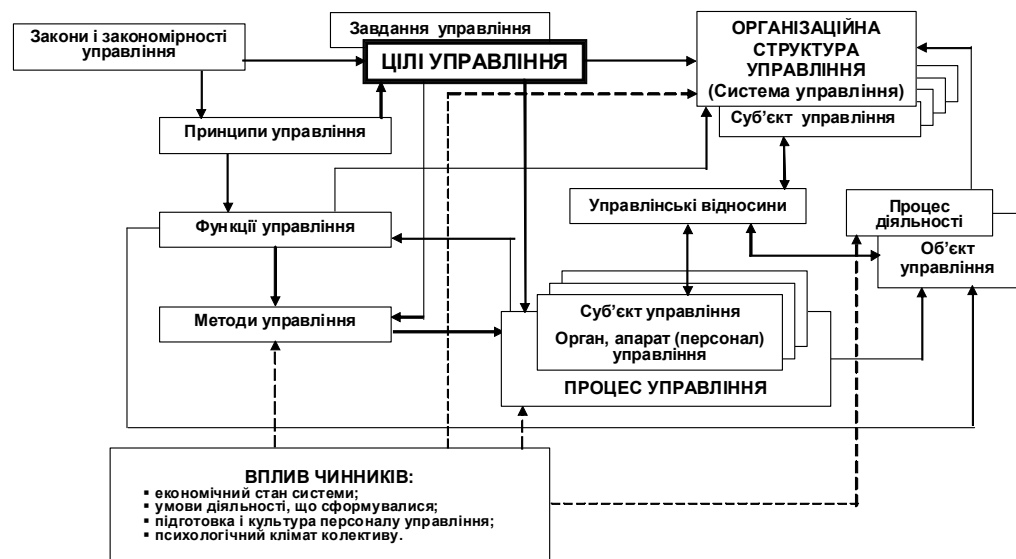

Рис. 1. Взаємозв'язок категорій теорії управління

В управлінні головне – виділити суб'єкт (орган управління), що управляє, та об'єкт, яким управляють. Управління є заснований на об'єктивних законах і закономірностях управління цілеспрямований процес впливу органу управління на об'єкт

управління шляхом одержання інформації про його стан, прийняття з огляду на неї рішення й доведення до виконавців командної інформації з використанням відповідних прийомів, способів, методів керування задля досягнення певної мети (при цьому між об'єктом і суб'єктами управління встановлюються управлінські відносини).

Мета – одне з базових понять у системному підході до виявлення взаємозв'язків категорій теорії управління. Під нею слід розуміти бажаний результат діяльності людини (організації) в конкретній сфері суспільних відносин. Досягнення мети управління пов'язано з вирішенням цілого кола завдань, що складають зміст управління. Мета зумовлює вибір засобів для її досягнення. Засоби можуть бути різними, вони залежать від різних чинників (економічний стан системи; умови діяльності, що сформувалися; підготовка і культура персоналу управління; психологічний клімат колективу). Цілі у процесі управління впливають на методологію організації управління.

Відповідно до мети формується механізм управління, будується система управління. Сукупність органів управління утворює систему управління, структура якої формується з урахуванням теоретичного аналізу стану всіх елементів управління, досвіду практичного застосування їх у житті. Система управління складається з керівної та керованої підсистем. Взаємодія їх і є процесом управління. Управлінські відносини, підкреслюють Ю. М. Козлов і Є. С. Фролов, є конкретною формою соціальних зв'язків (суспільних стосунків) свідомо-вольового та організаційного характеру, у яких один бік виступає носієм (виразником) функцій управління (суб'єкт), а другий – відчуває на собі керівний вплив з боку першої (об'єкт), що відповідає цілям соціального управління [4, с. 180].

Система органів управління (апарат управління) завжди зумовлена чітко визначеною необхідністю реалізації цілей та завдань управління – як загальних, так і персоналізованих відповідно до конкретних сфер суспільного життя. Між завданнями та цілями управління, які мають загальний характер, і функціями конкретного органу системи управління існує прямий зв'язок: функції конкретного органу системи управління в цілому є похідними від цілей та завдань управління. Функції органів управління спрямовані на конкретний об'єкт управління, реальні управлінські дії, несуть на собі відбиток загальних цілей та завдань управління. Таким чином, функція (функції) органу управління розкриває сутність цього органу, зміст його діяльності, співвідношення з іншими органами управління, його місце в системі управління. Кожен орган цієї системи, здійснюючи належну йому компетенцію і виконуючи належні власне йому функції, тим самим реалізує частину загальних цілей та завдань управління [4].

Таким чином, *предмет* дослідження теорії управління військовою освітою складають закони (закономірності), принципи управління, системи управління, організаційні форми і методи управління. Теорія управління військовою освітою досліджує свій предмет з різних боків, які становлять окремі, але взаємопов'язані між собою, аспекти. До основних із них можна віднести: організаційні, соціологічні, інформаційні, психологічні, економічні та правові.

Теорія управління військовою освітою являє собою сукупність знань про управління, його закони (закономірності) та принципи, організаційні форми та методи функціонування системи управління військовою освітою. Вона слугує для визначення найефективніших шляхів досягнення цілей військової освіти.

Основними завданнями теорії управління військовою освітою є: виявлення і дослідження об'єктивних законів (закономірностей) управління та формулювання на їх основі основних принципів управління; розкриття основних суперечностей у галузі управління; виявлення проблем і визначення найефективніших напрямів подальшого вдосконалення та розвитку системи управління, організаційних форм і методів управління; вивчення та узагальнення досвіду управління освітою; розробка методів дослідження проблем розвитку управління військовою освітою, критеріїв і методів оцінки ефективності управління. Одним із головних завдань цієї теорії є своєчасне виявлення нових вимог і тенденцій, розгортання наукових досліджень, вироблення практичних рекомендацій щодо своєчасного та ефективного вирішення нових завдань, швидкого впровадження у практику результатів наукових досліджень.

Успішне вирішення завдань теорії управління можливе лише за умов вироблення методологічних основ, які дають змогу ефективно вести дослідження, використовуючи системний підхід у розв'язанні проблем, що виникають.

Аналіз специфіки предмета і завдань теорії управління військовою освітою, множини аспектів цього управління дає змогу запропонувати структуру сучасної теорії, основними розділами якої можуть бути:

- загальні положення теорії управління (предмет, завдання та структура; закони (закономірності) управління; принципи управління військовою освітою);
- організаційні основи управління;
- стиль і методи роботи органів управління;
- методологічні основи оцінки ефективності управління та коригування діяльності.

Відповідно до чинного законодавства військова освіта є невід'ємною частиною загальнодержавної системи освіти. Важливою складовою СВО є існуюча система управління військовою освітою як елемент загальнодержавної системи управління освітою. Ці системи також базуються на інших складових освіти у країні, тісно інтегруються з ними і не можуть бути відірваними від загального процесу освіти в державі, процесу її реформування та розбудови відповідно до Національної доктрини розвитку освіти. Специфіка їх полягає ще й у тому, що вони є складовими системи військової організації держави, зокрема ЗС та систем управління ними.

У цих умовах специфічних взаємозв'язків і взаємозалежностей управління військовою освітою має забезпечувати вирішення низки актуальних *завдань*:

1. Дотримання й удосконалення законодавства в СВО, спираючись на її інтегрованість у державну систему освіти.

2. Створення ефективної системи державного кадрового замовлення на підготовку військових фахівців, що має статус державного акта і містить єдиний, уніфікований для ЗС та інших силових структур перелік кваліфікацій, напрямів, спеціальностей і спеціалізацій військових фахівців.

3. Забезпечення оптимального співвідношення кількості випускників військових навчальних закладів, які мають ОКР молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра, а також кваліфікації магістра військового управління і магістра державного військового управління.

4. Створення умов для виконання вищими військовими навчальними закладами державних стандартів вищої освіти згідно з вимогами ОКХ військових фахівців, оптимізація утримання військової освіти на всіх її рівнях відповідно до визначеної моделі ЗС України зразка 2010 р.

5. Підвищення ефективності системи підготовки офіцерських кадрів на основі впровадження у навчальний процес нових педагогічних технологій, методів інформатизації та комп'ютеризації, розширення творчих зв'язків із військами та іншими структурами ЗС України.

6. Підвищення якості комплектування ВВНЗ постійним і змінним складом.

7. Підвищення науково-педагогічного потенціалу ВВНЗ шляхом повного використання можливостей підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів через докторантуру, ад'юнктуру і здобування, а також через удосконалення початкової підготовки викладачів, підвищення їхньої кваліфікації на курсах, під час практики і військового стажування.

8. Розвиток наукової і науково-технічної діяльності ВВНЗ в інтересах здійснення фундаментальних та прикладних досліджень, удосконалення навчально-виховного процесу, створення перспективних зразків озброєння та військової техніки, розроблення методів їх бойового застосування.

9. Поліпшення якості науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення вищої військової школи (у тому числі підготовки та видання сучасної навчально-методичної літератури), забезпечення ВВНЗ навчально-методичними і дидактичними матеріалами, наочним приладдям, які відповідають змістові навчання, визначеному стандартами вищої військової школи; удосконалення польової та стаціонарної навчально-матеріальної бази.

10. Підвищення ефективності контролю за діяльністю СВО, ступенем відповідності рівня підготовки військових фахівців державним стандартам освіти і вимогам ОКХ.

11. Удосконалення системи соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу.

Вирішення зазначених завдань потребує єдиного державного погляду на систему підготовки військових фахівців для ЗС України та інших військових формувань, при цьому дуже важливо сформувані єдині підходи до розв'язання проблем управління на всіх рівнях (урядовому, міжвідомчому, відомчому).

Висновки. 1. Головним завданням визначено поліпшення ефективності управління військовою освітою, що в результаті приведе до підвищення якості підготовки військових фахівців для потреб держави.

Показано, що теорія управління військовою освітою, базуючись на об'єктивних законах (закономірностях) і використовуючи новітні досягнення соціальних, психологічних, правових наук і теорій, інформатики та системного аналізу, має виробляти науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо створення системи управління військовою освітою, організації роботи управлінських колективів на науковій основі, використання найефективніших методів роботи.

Визначено, що предмет дослідження теорії управління військовою освітою становлять закони (закономірності), принципи управління, системи управління, організаційні форми і методи управління. Теорія управління військовою освітою досліджує свій предмет з різних боків, які становлять окремі, але взаємопов'язані між собою аспекти. До основних із них можна віднести: організаційні, соціологічні, інформаційні, психологічні, економічні та правові.

Дано визначення сутності та змісту теорії управління військовою освітою, що являє собою сукупність знань про управління, його закони (закономірності) та принципи управління, організаційні форми й методи функціонування системи управління військовою освітою. Ця теорія призначена для встановлення найефективніших шляхів і засобів досягнення цілей військової освіти. Вона виконує пізнавальну та прогностичну функції, виробляє і використовує на практиці свою методологію і науковий апарат, оперує властивими їй категоріями. Розкрито сутність пізнавальної та прогностичної функції теорії управління.

2. Показано, що основними завданнями теорії управління військовою освітою є: виявлення та дослідження об'єктивних законів (закономірностей) управління і формулювання на їхньому ґрунті основних принципів управління; розкриття основних суперечностей у галузі управління; виявлення проблем і визначення найефективніших напрямів подальшого вдосконалення та розвитку системи управління, організаційних форм і методів управління; вивчення та узагальнення досвіду управління освітою; розроблення методів дослідження проблем розвитку управління військовою освітою, критеріїв і методів оцінки ефективності управління. Успішно вирішувати свої завдання теорія управління може лише за умови вироблення методологічних основ, які дають змогу вести дослідження ефективно, використовуючи системний підхід у розв'язанні проблем, що виникають.

На основі аналізу специфіки предмета та завдань теорії управління військовою освітою, великої кількості аспектів управління освітою запропоновано сучасні теоретичні підходи до управління військовою освітою.

Стверджується, що для управління на науковій основі необхідне усвідомлення механізму дії та форм прояву законів управління, правильне застосування їх на практиці в конкретних умовах. Творче використання законів управління дає змогу створювати умови для сприятливої їх дії, науково передбачати розвиток подій, формувати обґрунтовані рішення щодо організації управління.

Підкреслюється специфіка дії законів управління військовою освітою, яка впливає із залежності організаційних форм і методів управління від єдиної системи державної освіти, єдності організаційно-методологічних основ на всіх рівнях державного управління, збереження пропорційності та оптимальної співвідносності всіх елементів системи управління, сумісності технічних засобів і систем управління підлеглих органів, єдності й підпорядкування критеріїв ефективності, використовуваних у процесі управління.

3. Зазначено, що управління військовою освітою є складовою частиною державного управління. Воно забезпечує взаємодію управлінських органів, військових навчальних закладів, наукових та науково-методичних установ, інших організацій і установ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань з підготовки фахівців для ЗС та інших військових формувань держави.

4. Показано, що головними цілями управління військовою освітою є: забезпечення якісним кадровим ресурсом системи національної безпеки країни, у тому числі підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації військових кадрів різних ОКР для комплектування військ (сил); підготовка наукового і науково-педагогічного складу відповідних організацій (установ); підготовка фахівців державних органів управління, керівників підприємств оборонної промисловості держави; удосконалення військової освіти, системи військової освіти, підвищення якості та ефективності їх функціонування; виконання наукових, військово-наукових фундаментальних і науково-прикладних досліджень та розробок в інтересах зміцнення обороноздатності країни та її ЗС, забезпечення науково-практичного обґрунтування подальшого вдосконалення військової освіти, стратегії її розвитку.

Література

1. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1995. – 700 с. ; Атаманчук Г. В. Государственное управление: проблемы методологии правового исследования / Г. В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1975. – 239 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. – К. : Вентури, 1996. – 208 с.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1997. – 400 с.
4. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1973. – 390 с.
5. Аверьянов В. Б. Аппарат государственного управления: содержание деятельности и организационные структуры / В. Б. Аверьянов. – К. : Наук. думка, 1996. – 147 с.
6. Аверьянов В. Б. Организация аппарата государственного управления: структурно-функциональный аспект / В. Б. Аверьянов. – К., 1985. – 146 с.
7. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
8. Теоретичні засади вирішення проблем державного управління в Україні : наук. доп. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, В. Б. Авер'янова. – К., 1995. – 23 с.
9. Гладун З. С. Державне управління в галузі охорони здоров'я / З. С. Гладун. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 312 с.
10. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : учеб. пособие / В. М. Колпаков. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
11. Колпаков В. М. Методы управления : учеб. пособие / В. М. Колпаков. – К. : МАУП, 1997. – 160 с.
12. Козлов Ю. М. Научная организация труда: управление и право / Ю. М. Козлов, Е. С. Фролов. – М., 1986. – 180 с.